

ВЛАДИЧИН

Уляна Володимирівна
ulyanavladychyn@yahoo.comд.е.н., доцент, Львівський
національний університет
імені Івана Франка

УДК 336.71–027.63:351.82](477)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ІНОЗЕМНОГО БАНКІВНИЦТВА В УКРАЇНІTHE CONCEPTUAL APPROACHES TO STATE REGULATION OF
FOREIGN BANKING IN UKRAINE

Стаття присвячена визначенню концептуальних підходів до державного регулювання іноземного банківництва в Україні. У статті обґрунтована необхідність розроблення та впровадження комплексної програми розвитку іноземного банківництва з урахуванням сучасних вимог для забезпечення стабільності вітчизняної банківської системи та фінансово-економічної безпеки держави.

Статья посвящена определению концептуальных подходов к государственному регулированию иностранного банкинга в Украине. В статье обоснована необходимость разработки и внедрения комплексной программы развития иностранного банкинга с учетом современных требований для обеспечения стабильности отечественной банковской системы и финансово-экономической безопасности государства.

The present article is dedicated to determination of the conceptual approaches to state regulation of foreign banking in Ukraine. The need of developed and implementation of comprehensive program of foreign banking development into account modern requirements for assistance of national banking system stability and the financial and economic state security are substantiated.

Ключові слова: іноземне банківництво, державне регулювання іноземного банківництва, банк з іноземним капіталом

Ключевые слова: иностранный банкинг, государственное регулирование иностранного банкинга, банк с иностранным капиталом

Keywords: foreign banking, the state regulation of foreign banking, bank with foreign capital

ВСТУП

Враховуючи різні можливі стратегії входження на український ринок банків з іноземним капіталом, державні органи регулювання повинні формувати власні програми розвитку та концепції, які враховуватимуть увесь спектр можливостей і загроз для фінансово-економічної безпеки держави загалом. Концепція повинна охоплювати обґрунтування основних проблем і комплексне їхнє вирішення із застосуванням відповідних засобів та механізмів.

На необхідності розроблення стратегій та програм розвитку банківської системи України наголошували як науковці-теоретики, так і банкіри-практики, зокрема О. Другов, М. Козоріз, А. Кузнецова, С. Лобозинська, В. Рисін, О. Сугоняко та інші. При цьому так і не знайшли свого втілення в державних програмах розвитку питання подолання проблемних аспектів регулювання іноземного банківництва в Україні.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні концептуальних підходів до державного регулювання іноземного банківництва та розробленні основних напрямів його удосконалення в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою статті є наукові публікації, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Інтернет, програми розвитку, економічні стратегії та законодавчі й нормативно-правові акти України.

Під час проведення дослідження використано системний підхід, методи аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основні підходи до реформування та розвитку банківської системи України викладені в низці програм і стратегій, які були розроблені на різні періоди часу. Серед основних стратегій, концепцій та програм розвитку, прямо чи опосередковано пов'язаних із фінансовим і банківським сектором, які розроблені й ухвалені в Україні на найближчий період, виділимо такі: Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020", Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р. У Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 р. передбачено основні напрями, за якими вона реалізовуватиметься. Це – забезпечення макроекономічної стабільності

(через реалізацію монетарної політики на основі інфляційного таргетування та режиму гнучкого валютного курсу); забезпечення фінансової стабільності та динамічного розвитку фінансового ринку (гармонізація законодавства України з вимогами ЄС, модернізація системи регулювання і нагляду, підвищення прозорості та стабільності фінансових ринків, удосконалення системи оподаткування учасників фінансових ринків тощо); розбудова інституційної спроможності регуляторів фінансового ринку (забезпечення інституційної незалежності та підвищення організаційної ефективності регуляторів, координація їхньої роботи з іншими учасниками ринку тощо); захист прав споживачів та інвесторів фінансового ринку (стимулювання розвитку фінансової грамотності, підвищення стандартів захисту прав споживачів та інвесторів) [1]. Однак жодна з існуючих програм не визначає основні пріоритетні напрями щодо сприяння та основних напрямів розвитку іноземного банківництва, а також застосування адекватних заходів його державного регулювання. Наголосимо, що немає окремих концепційних підходів до регулювання та розвитку іноземного банківництва в контексті формування системи безпеки банківництва й економіки країни. Окремі стратегії та програми розвитку включають лише деякі аспекти, пов'язані з залученням іноземних банківських капіталів і діяльністю в Україні філій іноземних банків. Так, у Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 р., затвердженій Постановою Правління НБУ № 391 від 18.06.2015 р., вказано лише, що за вимогами згідно міжнародних та національних угод і програм для лібералізації валютного регулювання та валютного контролю шляхом скасування застарілих регулятивних актів та усунення необґрунтованих обмежень щодо транскордонного руху капіталу, спрощення процедур для іноземних інвесторів щодо інвестування в Україну необхідно створити умови для вільного руху капіталу [1]. Саме для реалізації Комплексної програми розвитку фінансового сектору України вважаємо за необхідне розробити деталізовані плани чи стратегії за кожним окремим напрямком або сферою діяльності.

Потребу в розробленні стратегій розвитку банківської системи України за участю іноземних інвесторів у різні періоди визначати науковці та банкіри. Так, Президент Асоціації українських банків Сугоняко О. стверджував про важливість розроблення довгострокової стратегії розвитку банківської системи України, основними складовими якої мають бути принципи та механізми регулювання участі іноземного капіталу в українських банках. Основна його позиція передбачала потребу введення на законодавчому рівні механізму кількісних квот та жорсткого нормування частки іноземного капіталу в банківській системі. С. Лобозинська також визначає, що державна політика регулювання банківської системи повинна базуватись на Стратегії розвитку банківської системи [3, с. 347]. На потребу в ухваленні спеціального закону вказує М. Козоріз, зазначаючи, що він має регламентувати діяльність іноземних банків і банків з іноземним капіталом у напрямках реалізації важливих для національної економіки питань, пов'язаних із забезпеченням інвестиційних потреб її розвитку [2]. На необхідності перегляду підходів до регулювання присутності іноземного капіталу у національній банківській системі наголошує колектив авторів національної доповіді щодо нового курсу України та реформ 2010–2015 рр.

Державна політика щодо розвитку та забезпечення стабільності банківської системи в Україні є важливою складовою загальнодержавної політики і включає потребу державного регулювання іноземного банківництва, тобто виявлення основних критеріїв участі та мінімізації ризиків діяльності банків під впливом іноземних капіталів. Застосування виваженої та ефективної державної політики щодо регулювання іноземного банківництва спрямоване на досягнення якісно нового рівня розвитку, позитивних структурних змін у банківській системі країни, подолання фінансових криз, підвищення капіталізації та фінансової стабільності банків.

Концепція державного регулювання іноземного банківництва в Україні повинна включати етапи планування та етапи реалізації концепції (рис. 1).

Рис. 1. Етапи планування та реалізації Концепції державного регулювання іноземного банківництва в Україні [розроблено автором]

Концепція державного регулювання іноземного банківництва розроблена з урахуванням сучасного стану розвитку іноземного банківництва і банківської системи України, включає основні цілі, принципи, методи, інструменти, механізми регулювання участі іноземних капіталів у банках, напрями вдосконалення діяльності державних регулювальних органів та очікувані результати (рис. 2). Метою Концепції державного регулювання іноземного банківництва є забезпечення фінансової стабільності, надійності та ефективності банківської системи за участі іноземних інвесторів. Вона спрямована на усунення існуючих проблем і досягнення поставлених цілей.

Головними цілями реалізації Концепції є: формування ефективного банківського нагляду та контролю за діяльністю банків з іноземним капіталом з боку НБУ, забезпечення розвитку конкуренції між вітчизняними й іноземними банками та недопущення монополізації банківського ринку іноземними інвесторами, оптимізація податкового регулювання іноземного банківництва, сприяння міжнародному співробітництву й інтеграції України у світовий фінансовий простір, розроблення системи фінансово-економічної безпеки розвитку вітчизняного й іноземного банківництва.

Головними принципами державного регулювання іноземного банківництва, яких потрібно дотримуватись при реалізації Концепції, є: законність, прозорість, відповідальність, ефективність, незалежність, об'єктивність, оптимальність, оперативність, гнучкість, неперервність, а також принципи неупередженості державних органів щодо функціонування банків з іноземним капіталом та філій іноземних банків, захисту економічних інтересів, стимулювання розвитку національної економіки, узгодженості та консолідованого нагляду, обміну інформацією.

Для реалізації Концепції суб'єкти державного регулювання іноземного банківництва (державні регулювальні інститути, які мають прямий чи опосередкований вплив на розвиток іноземного банківництва) використовують сукупність форм (правове регулювання, грошово-кредитна політика і банківський нагляд, податкове та конкурентне регулювання), методів (правові, адміністративні, економічні, специфічні) та інструментів (податки та збори, стимули, пільги, обмеження, дозволи, квоти, нормативи і ліміти, санкції тощо).

Для досягнення поставлених цілей розвитку іноземного банківництва державні органи повинні здійснювати регулювання за такими напрямками:

1. У сфері правового та інституційного регулювання необхідно створити сприятливі умови для залучення іноземних інвесторів у банківську систему, серед яких:

– забезпечення стабільності та систематизації чинної законодавчої та нормативної бази регулювання вітчизняного й іноземного банківництва;

– максимальна адаптація вітчизняного банківського законодавства до міжнародних стандартів з обов'язковим урахуванням особливостей розвитку банківського бізнесу й іноземного банківництва в Україні;

– законодавче визначення максимального спрощення процедури входження на український ринок фінансово-стабільних міжнародних банківських груп, недопущення бюрократизації та використання корупційних схем;

– встановлення законодавчого розмежування поняття “банк з іноземним капіталом з країн ЄС та інших розвинутих країн” та “банк з іноземним капіталом з країн, що розвиваються”. Визначити критерії участі таких банків, враховуючи рейтинг країни та ризики банківської діяльності у цих країнах;

– розроблення й ухвалення законопроектів щодо захисту конкуренції на банківському ринку під впливом іноземних капіталів, а також нормативних актів, які б визначали механізми злиття та поглинання банків іноземними інвесторами для недопущення монополізації ринку і недобросовісної конкуренції;

– розроблення й ухвалення законопроектів “Про порядок створення, діяльності банків з іноземним капіталом, їхніх структурних підрозділів і філій іноземних банків в Україні”, який має визначити принципи створення й організації діяльності, реорганізації, ліквідації банків з іноземним капіталом та їхніх структурних підрозділів в Україні, а також порядок державного регулювання та нагляду;

– для поліпшення інституційного середовища необхідно створити та забезпечити функціонування незалежного, некомерційного, добровільного об'єднання банків з іноземним капіталом, робота якого дозволить сприяти веденню прозорої діяльності, формувати засади розвитку іноземного банківництва та впроваджувати новітні методи ведення банківського бізнесу; відстоювати свої законні права у державних органах влади; виявляти методи мінімізації ризиків вкладення капіталу в провідні галузі економіки; брати участь у розробленні законодавчих і нормативно-правових актів, висловлювати критичне бачення щодо окремих положень розвитку українського банківського ринку; формувати умови, які б забезпечували підвищення довіри клієнтів до банків загалом та іноземних банків зокрема; сприяти підвищенню інвестиційної привабливості банківської системи для іноземних капіталів; розкривати достовірну інформацію про стратегії та принципи діяльності банків з іноземним капіталом в Україні, підтверджувати прозорість у веденні банківського бізнесу тощо.

2. У сфері регулювання іноземного банківництва Національним банком України, необхідно:

– сприяти прозорості банківської діяльності та підвищувати ефективність використання ресурсів шляхом посилення відповідальності за недотримання чи порушення визначених вимог банків з іноземним капіталом;

– забезпечити своєчасне висвітлення зведених даних про кінцевих власників банків в офіційних джерелах;

– посилити контроль до банків з так званою формальною заміною власника на іноземного акціонера, коли кінцевим бенефіціаром є український інвестор;

Концепція державного регулювання іноземного банківництва

Визначення проблем

Необхідність удосконалення та запровадження системного підходу до державного регулювання іноземного банківництва, відсутність чіткого дієвого регламентаційного механізму розвитку іноземного банківництва в Україні, потреба в оптимізації державної політики регулювання банківської системи за участі у ній іноземних інвесторів, брак інституційно-правового складової і взаємодії регулювальних органів

Мета Концепції

Формування та запровадження ефективної системи державного регулювання іноземного банківництва для досягнення за участі іноземних інвесторів фінансової стабільності, надійності та ефективності банківської системи України і сприяння фінансово-економічній безпеці держави

Цілі та завдання

- формування ефективного банківського нагляду та контролю за діяльністю банків з іноземним капіталом з боку НБУ;
 - забезпечення розвитку конкуренції між вітчизняними та іноземними банками;
 - оптимізація податкової політики щодо регулювання іноземного банківництва;
 - сприяння міжнародному співробітництву та інтеграції України у світовий фінансовий простір;
 - розроблення системи фінансово-економічної безпеки розвитку вітчизняного й іноземного банківництва

Принципи реалізації

- законність;	- ефективність;	- неупередженість регулювальних органів;
- прозорість;	- незалежність;	- захист економічних інтересів;
- гнучкість;	- неперервність.	- стимулювання розвитку національної економіки;
- об'єктивність;	- відповідальність;	- узгодженість і консолідований нагляд;
- оперативність;	- оптимальність	- обмін інформацією

Суб'єкти

Органи державної влади й управління (Президент, ВРУ, КМУ, НБУ, АМКУ, ДФС та ін.)

Об'єкти

Суб'єкти іноземного банківництва (банки з іноз.капіталом, філії, представництва іноз.банків)

Форми

- правове регулювання;
 - ГКП і банківський нагляд;
 - податкове регулювання;
 - конкурентне регулювання

Методи

- правові;
 - адміністративні;
 - економічні;
 - специфічні

Інструменти

закони, податки, збори, ціни, стимули, пільги, дозволи, обмеження, квоти, нормативи, ліміти, санкції тощо

Напрями

удосконалення механізмів та інструментів державної політики в сфері банківського нагляду і контролю, спрямованих на стимулювання та розвиток іноземного банківництва; покращення інвестиційного клімату шляхом удосконалення податкового, конкурентного регулювання, правового забезпечення іноземного банківництва

Застосування Концепції

Розроблення проектів законодавчих та нормативно-правових документів у сфері іноземного банківництва

Розроблення та реалізація стратегій, планів, державних і регіональних програм розвитку вітчизняного та іноземного банківництва

Створення інституційного середовища та підвищення ефективності регуляторних функцій державних органів

Етапи реалізації Концепції

I. Підготовчий (формулювання основних засад Концепції, розроблення Стратегій тощо)

II. Реалізація напрямів державного регулювання іноземного банківництва та забезпечення фінансово-економічної безпеки держави за участі іноземних інвесторів

III. Аналіз виконання Концепції, дослідження характеру змін та оцінка отриманих результатів

коригування

негативні зміни

позитивні зміни

Очікувані результати

удосконалення законодавства та гармонізація з вимогами ЄС; ефективна взаємодія органів у сфері державного регул. іноземного банківництва; запобігання негативним проявам монополізму в іноземному банківстві та банківській системі, підвищення її конкурентоспроможності; стимулювання іноземного капіталу та створення умов для його функціонування, підвищення інвестиційної привабливості України; формування довіри до банківської системи, сприяння фінансово-економічній безпеці

Рис. 2. Концепція державного регулювання іноземного банківництва в Україні на середньострокову перспективу [розроблено автором]

– посилити контроль за міграцією та структурою іноземного банківського капіталу (здійснювати групування банків за структурою їхньої власності, до банків з іноземним капіталом при цьому зараховувати банки, в яких іноземних інвестор є кінцевим бенефіціаром з чітким визначенням цих положень у нормативних актах);

– визначити критерії виходу іноземних інвесторів з українського ринку шляхом визначення часткового виходу іноземного інвестора з банку з поступовим зменшенням частки його участі в банківській установі тощо.

3. У сфері податкового регулювання основними напрямами діяльності регулюючих органів має бути:

– розроблення й удосконалення податкового законодавства щодо діяльності банків з іноземним капіталом та активізації іноземного інвестування в банківську систему;

– забезпечення ефективності податкового регулювання іноземного банківництва через удосконалення структури податкових органів, чіткий розподіл функцій і координація діяльності з іншими державними органами;

– координація діяльності з іншими державними органами щодо оцінювання структури власності банків з іноземним капіталом, розкриття реальних кінцевих власників таких банків задля виявлення ненадійних власників з офшорних зон та недопущення реалізації ними схем ухилення від сплати податків, забезпечення прозорості фінансових операцій іноземними інвесторами;

– контроль та виявлення протиправних дій банків з іноземним капіталом та філій іноземних банків з приводу ухилення від сплати податків, недопущення проведення сумнівних операцій, які призводять до відмивання капіталів або виведення коштів за кордон, застосування відповідних санкцій;

– використання системи пільгового оподаткування та стимулів задля сприяння залученню іноземних банківських капіталів і вироблення оптимальної податкової політики щодо забезпечення надходжень до бюджету за рахунок банків з іноземним капіталом та філій іноземних банків; оптимізація податкового навантаження на банки з іноземним капіталом, які входять на український ринок.

4. З метою поліпшення антимонопольного і конкурентного регулювання в межах реалізації Концепції державним регулюючим органам необхідно:

– розробити та ухвалити основні нормативно-правові документи у сфері захисту конкуренції в секторі іноземного банківництва та запобігати проявам монополізації на ринку;

– забезпечити ефективний розподіл функцій у структурі антимонопольних органів для якісного виконання покладених на них обов'язків;

– своєчасно оцінювати процеси злиття та поглинання у банківській системі, зокрема у секторі іноземного банківництва, сприяти виявленню недотримання антимонопольного законодавства, проводити контроль за концентрацією та централізацією іноземного банківського капіталу;

– розробити та застосувати санкції з боку

антимонопольних органів до банків з іноземним капіталом, їхніх відокремлених підрозділів і філій іноземних банків за недотримання законодавчо визначених вимог;

– сприяти посиленню конкурентоспроможності банків, забезпечити сприятливий клімат для іноземних інвестицій і підвищувати конкурентоспроможність вітчизняної банківської системи загалом;

– використовувати непрямі методи регулювання іноземних інвестицій в банківську систему України. Зокрема, стимулювання банків з іноземним капіталом до кредитування провідних галузей національної економіки та фінансування українських проектів розвитку (шляхом надання державних гарантій або визначаючи пільгові умови оподаткування тих банків з іноземним капіталом, які сприяють розвитку української економіки);

– визначити потреби економіки в фінансових ресурсах і застосувати розрахунок коефіцієнта співвідношення участі іноземного капіталу в банківській системі до розвитку банківської системи й економіки України. Так, за виникнення потреби у стимулюванні розвитку окремих галузей економіки, активніше сприяти залученню коштів іноземних інвесторів у банківську систему і заохочувати банки з іноземним капіталом до фінансування вітчизняної економіки;

– встановлювати вимоги до діяльності банків з іноземним капіталом залежно від циклічності економічного розвитку. Треба чітко визначити додаткові критерії щодо діяльності банків з іноземним капіталом і філій іноземних банків у періоди економічного спаду, вимоги щодо підтримання фінансової стабільності банку на українському ринку, стимули щодо подальшого функціонування банків з іноземним капіталом у країні;

– застосувати особливі вимоги до банків із державним іноземним капіталом задля безпеки банківської системи та національної економіки;

– визначити критерії виходу іноземних інвесторів з українського ринку. Доцільно використовувати процедуру часткового виходу іноземного інвестора з банку з поступовим зменшенням частки його участі в банку.

Застосування Концепції державного регулювання іноземного банківництва передбачене під час:

а) розроблення проектів законодавчих та нормативно-правових документів у сфері іноземного банківництва в Україні;

б) розроблення та реалізації стратегій, планів, державних і регіональних програм розвитку вітчизняного та іноземного банківництва;

в) створення інституційного середовища та підвищення ефективності регулятивних функцій державних органів в Україні.

Реалізація Концепції має здійснюватись у декілька етапів:

I. Підготовчий етап (формулювання основних засад Концепції, розроблення коротко- та середньострокових Стратегій розвитку тощо).

II. Реалізація основних напрямів державного регулювання іноземного банківництва та забезпечення фінансово-економічної безпеки держави за участі

іноземних інвесторів у банківській системі.

III. Аналіз виконання Концепції, дослідження характеру змін та оцінка отриманих результатів.

За результатами реалізації основних напрямів державного регулювання іноземного банківництва, визначених запропонованою Концепцією державного регулювання іноземного банківництва в Україні, очікується отримання таких позитивних результатів:

– удосконалення правової бази та гармонізація з вимогами ЄС, зокрема розроблення і ухвалення закону “Про порядок створення, діяльності банків з іноземним капіталом, їхніх структурних підрозділів і філій іноземних банків в Україні”, постанови “Про недопущення монополізації банківського ринку іноземним інвесторами”, удосконалення законодавства в сфері захисту конкуренції у банківській системі, розробка Правил професійної етики конкуренції у сфері іноземного банківництва;

– ефективна взаємодія органів у сфері державного регулювання іноземного банківництва, зокрема чітка та повна координація й уникнення дублювання функцій у діяльності НБУ, АМКУ, ДФС та інших органів з питань участі іноземних інвесторів у банківській системі України, посилення ролі саморегулювальних організацій і банківських об’єднань;

– запобігання негативним проявам монополізму в іноземному банківстві та банківській системі, підвищення конкурентоспроможності банківської системи, забезпечення добросовісної конкуренції між вітчизняними банками та банками з іноземним капіталом;

– стимулювання залучення іноземного капіталу та створення умов для його функціонування, підвищення інвестиційної привабливості України;

– формування довіри до банківської системи, сприяння економічній безпеці держави.

ВИСНОВКИ

Входження банків з іноземним капіталом на внут-

рішній ринок України передбачає використання стратегій, які залежать від цілей іноземних інвесторів. При цьому, державні регулюючі органи повинні запроваджувати ефективні заходи для мінімізації негативного впливу від участі іноземних банківських капіталів, розробляючи власні стратегії економічної безпеки держави за участі іноземних інвесторів у банківській системі та концепції державного регулювання іноземного банківництва. Розроблена таким чином стратегія повинна охоплювати аналіз сучасного стану розвитку економіки під впливом іноземного банківського капіталу та прогнози розрахунки з використанням різних сценаріїв розвитку (оптимістичний, песимістичний сценарії, за умови стабільного розвитку економіки та банківської системи, у кризових умовах розвитку тощо). Це дасть змогу здійснювати коригування на різних етапах, враховуючи ситуацію та зміни, які будуть реально відбуватися в державі. Використовуючи розроблені концепційні підходи державні органи влади формуватимуть оптимальну політику та методологічне підґрунтя для забезпечення ефективного функціонування іноземного банківництва, мінімізації зовнішніх ризиків і стабілізації банківської системи та економіки України.

Список використаних джерел

1. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р. [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.

2. Кузнецова А. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи / А. Кузнецова, О. Другов, В. Рисін // Вісник НБУ. – 2007. – № 1. – С. 24–27.

3. Лобозинська С.М. Державне регулювання банківської системи України: монографія / С.М. Лобозинська. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 416 с.